

Вредан јубилеј Института за новију историју Србије

Развој институција у Србији током XX века, стицајем различитих историјских околности, често је био прекидан, многе од њих су гашене, а само по неке су имале континуитет у развоју. Мењањем друштвено-економске структуре, ратовима и инсистирањем „на новим почецима“ често су губиле своја прва програмска одређења, исказану праксу и уочљиве резултате. Отуда је пола века Института за новију историју Србије вредан јубилеј, који је показао континуитет и константан развој институције у области историографије.

Његов почетак као самосталне институције, са самосталним финансирањем, датира од краја 1958. године када је из Завода за прикупљање и обраду докумената о развоју радничког покрета у Србији издвојена институција са задатком да „прикупља, сређује, чува, објављује и организује обраду“ докумената, штампе, књига потребних за изучавање историје Комунистичке партије Србије. Током свог развоја институција је од основних историографских радова, писања хроника села и објављивања грађе временом добила статус научне установе.

Кадровско јачање (одбрана првих магистарских и докторских радова), као и проширивање тематских кругова истраживања константа је општег развоја до данашњих дана.

Године 1970. основна делатност Института дефинисана је речима: „научно истраживање и писање историје радничког покрета, социјалистичке револуције и социјалистичке изградње Србије“, као и „проучавање теорије радничког покрета, проучавање и усавршавање методологије историје радничког покрета, научно истраживање и писање радова из области националне историје Србије (19. и 20. века)“, односно „проучавање оних компонента које доприносе ширем сагледавању друштвених токова националног развоја, у које се уклапа и раднички покрет“. Управо ово последње постаће доминантна преокупација сарадника Института од половине 80-их година прошлог века. Истраживачко поље биће проширено „осавремењивањем тема“ као што су историја цркве, војске, политичких партија, положај жена у Србији, привредни развој Србије, репресија у Србији итд.

Континуитет у развоју Институт је делио са друштвено-економским развојем Србије крајем XX и почетком XXI века. Једна је од ретких лаичких институција која је претрпела огромне штете у НАТО бомбардовању (1999) када су му страдале библиотека и целокупна опрема, а радне просторије девастиране. У тешким данима почетком 90-их година његови сарадници су настојали да одрже континуитет излажења часописа *Токови историје*, да објаве преко 20 бројева са око 2.500 страна.

Од 1989–1999. сарадници Института су објавили 44 монографије, од којих само 1997. године 13 књига и 69 мањих радова.

У XXI век Институт је закорачио са пројектом *Историја Србије и српског народа*. У оквиру њега постојала су три потпројекта: „Друштво у Србији између два светска рата“ (руководилац др Ђорђе Пиљевић, девет сарадника), „Србија у Другом светском рату“ (руководилац др Жарко Јовановић, три сарадника) и „Послератни развој Србије“ (руководилац др Момчило Митровић, седам сарадника). Уз 19 сарадника који су чинили научни сектор, у Институту су у оквиру Општег сектора радили Драгана Шпановић, дипломирани правник, мр Владан Јовановић, библиотекар, Вера Сивчевић, шеф рачуноводства, Миломира Миленковић, дактилограф-оператер и Мирјана Вујашевић, дактилограф-оператер. На челу Института био је Жарко Јовановић који је на место директора изабран 1994. године и на тој функцији остао до 2002. године. Од 2002. за директора Института два пута је биран др Момчило Митровић, научни саветник. Председник Научног већа био је др Момчило Исић, а потом др Вера Гудац-Додић. На челу редакције за издавање монографија налазио се најпре др Момчило Митровић (1999–2002), а потом др Радмила Радић (2002–2005) и др Гордана Кривокапић-Јовић (од 2005). Главни и одговорни уредник редакције часописа *Токови историје* био је др Миле Бјелајац, а од 2005. др Радмила Радић.

Почетак века означио је нову етапу у развоју Института. Финансијска средства Институт обезбеђује учествовањем на конкурсима Министарства науке за петогодишње пројекте. У научном смислу дошло је до смене генерација. Више заслужних научних радника је отишло у пензију, примљени су нови, углавном стипендисти Министарства науке (тј. одлични студенти). Од 2002. до 2006. Институт је радио на пројекту *Срби и распад Југославије, узроци и последице* који је финансирало Министарство за науку, технологију и развој Србије. Пројектом је руководио др Миле Бјелајац. У његовој реализацији учествовало је 20 сарадника: четири научна саветника, четири виша научна сарадника, пет научних сарадника, пет истраживача сарадника и двоје истраживача-приправника. Временом су сарадници пројекта постали Душан Бајагић, Слободан Селинић, Владимир Цветковић, Весна Ђикановић, Бојан Симић и Александар Милетић, сви у статусу асистената-приправника.

Радећи на пројекту сарадници Института истраживали су: утицај српског фактора на стварање и разбијање Југославије, његову улогу током постојања југословенске државе, последице по Србе које су наступиле нестанком СФРЈ, како су Срби видели друге и како су други видели Србе, вишеетничку и вишенационалну компоненту Југославије, економске односе унутар државе, развој њених појединих делова итд. Под истраживачком лупом сарадника Института нашли су се појмови „Велика Србија“, „великосрпски хегемонизам“, „унитаризам“ и др. Проучавана је и западна литература о распаду Југославије и српском учешћу у том процесу.

Од 2006. године сви сарадници Института ангажовани су на пројекту *Срби и Југославија – држава, друштво, политика* који финансира Министарство науке Републике Србије. Пројектом, који треба да траје пет година, руководи др Момчило Исић. На њему су од ангажована 24 сарадника следећих научних звања: пет научних саветника, шест научних сарадника, осам истраживача-сарадника, двоје истраживача и троје истраживача-приправника. Током прве две године трајања пројекта на њему су ангажовани и стипендисти Министарства науке Александар Животић, Јован Чавошки, Милан Совиљ (који су у међувремену прешли на пројекат) и Милан Пиљак. У радни однос примљени су и мр Алексеј Тимофејев и мр Сања Петровић Тодосијевић као истраживачи-сарадници.

Одлучивши се да у периоду од пет година свој научни живот веже за пројекат *Срби и Југославија*, Институт је пошао од става да је скоро један век дуго постојање југословенске државе наметнуло потребу рада на пројекту о Србима и Југославији, тим пре што је српски народ био расут широм југословенске државе. Истраживања у оквиру овог пројекта спроводе се на већем броју тематских целина – друштво, институције, идеологија, политика, економија, култура и историографија. Овако постављен пројекат био је логичан наставак дотадашњег рада сарадника Института на пројектима *Историја српског народа* и *Срби и распад Југославије*.

Полазећи од уверења да нема теме из прошлости која није научно легитимна и оправдана („тотална историја“), ИНИС је постао препознатљив по разноликости тема својих истраживања којима се покривају многи сегменти из прошлости југословенске и српске историје, од политике, преко културе и друштва, до свакодневице и приватности. У опусу тема којима се баве сарадници Института налазе се и: историја војске, историја Другог светског рата, историја државности, цркве и верских заједница, затим, спољна политика, односи и узајамна прожимања са другим народима, државама и културама, питање мањина, елита и њено формирање, националне прославе и празници, јавна управа, просветна политика, положај жена, деце и омладине, услови живота, места сећања, историја институција и личности, емиграција, урбанизација и индустријализација, процеси модернизације, вредновање најновије домаће и стране историографије, економске и друштвене промене, историја појединих слојева друштва, аграрна политика, Срби ван граница Србије, пропаганда итд.

Препознатљив вид научног живота Института била је и научна трибина коју је водио др Драган Алексић. На трибини су представљене најразличитије теме из области политике, друштвене, економске и културне историје Србије и Југославије и југоисточне Европе у XX веку. У једном периоду трибина је изашла и ван оквира институтског научног живота. Одржавана је у Културном центру Београда и на њој су учествовали истакнути историчари из других института и са факултета, као и научници из других области из земље и иностранства. Тако је трибина постала део ширег научног и културног живота престонице. Круна оваквог рада био је зборник у коме су објављени радови учесника трибине *Историја и сећање, студије историјске свести* (уредник др Олга Манојловић-Пинтар).

После 2002. године осетно су побољшани технички услови рада сарадника Института добијањем од Министарства науке или куповином сопственим средствима нове компјутерске опреме, намештаја и увођењем интернета. Бољем представљању рада и комуникацији са другим институцијама и истраживачима доприноси веб сајт Института.

Институт је и после 2002. наставио политику значајног стручног подмлађивања примањем млађих сарадника, стипендиста Министарства за науку Републике Србије, магистраната и доктораната, у сарадњи са Катедром за историју Југославије и Катедром за општу савремену историју Филозофског факултета у Београду. На тај начин је дошло до подмлађивања Института па у њему тренутно ради пет научних саветника, два виша научна сарадника, седам научних сарадника, четрнаест истраживача-сарадника и један истраживач стипендиста.

Педесетогодишњицу рада ИНИС дочекује програмски и материјално оснажен, истина са још нерешеним проблемима (трајан смештај, библиотека), али кадровски ојачан и научно профилисан. Последњих десетак година успостављена је сарадња са сличним установама у окружењу и Европи – из Москве, Вашингтона, Лондона, Атине, Тел Авива, Прага, Будимпеште, Софије, Загреба, Љубљане, Сарајева, Скопља... Десетине научних радника ових институција сарађује у часопису Института, зборницима са научних скупова или онима који прате пројекат који финансира Министарство науке. Ретки су научни скупови, све чешће и пројекти у европским и осталим земљама, на којима не учествују и сарадници ИНИС-а. У Бечу, Пекингу, Фиренци, Сан Марину његови сарадници раде магистарске и докторске теме. Са Београдским универзитетом, посебно катедрама историје XX века, успостављена је одлична сарадња. Већина магистарских и докторских радова сарадника одбрањена је на овим катедрама. Професори су ангажовани у телима Института (управни одбор, редакције), а његови сарадници у комисијама за стицање магистерија и доктората. Поједини сарадници ангажовани су у водећим телима Министарства науке, комисијама, матичним и акредитационим одборима итд.

Посебна пажња се поклања издавачкој делатности. Десетак издања годишње (часопис, монографије, зборници радова итд.) устаљена је продукција Института. Захваљујући подршци Министарства науке и сопственим средствима, сви рецензирани рукописи иду у штампу тако да не губе на актуелности. Размена публикација са институцијама и појединцима у земљи регулисана је споразумима о сарадњи, договорима управе Института или његових сарадника. Материјално се помажу сарадници у архивским истраживањима, пријавама и одбранама дисертација и сл.

Завидне резултате у научној делатности потврдиле су комисије Министарства за науку. У валоризацији резултата вршеној у првој половини 2008. године 83% сарадника оцењено је оценама А1 – А3, што значи да је изнад просека, док је 42% сарадника (њих укупно 11) добило највишу оцену А1. Све школске обавезе сарадника и научна звања током године су завршени, Институт је акредитован као научна институција и очекују се још бољи резултати. Редовни годишњи и повремени извештаји показују позитивно финансијско пословање.

Институт за новију историју Србије има, без сумње, добре основе за даљи развој. Млади кадар који стасава на најбољим примерима српске и европске историографије, повећано интересовање за националну историју Срба, упорност у раду и разумевање државних институција само су неке од претпоставки које то потврђују.